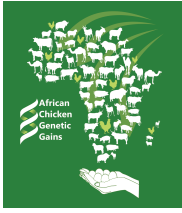

ለአነስተኛ እና ለከፊል ዘመናዊ የጭሮሽ እርባታ
የተዘጋጀ የዶሮ ቤና መከታተያና
መቆጣጠሪያ ማንዋል

ለአንስተኛ እና ለከፊል ዘመናዊ የጭሮሽ እርባታ የተዘጋጀ የዶሮ ጤና መከታተያና መቆጣጠሪያ ማንዋል

አዘጋጅ፡ መስከረም አዳሙ
የኢትዮጵያ ግብርና ምርምር ኢንስቲትዩት

የካቲት 2009 ዓ.ም.

©2018 International Livestock Research Institute (ILRI)

ILRI thanks all donors and organizations which globally support its work through their contributions to the [CGIAR Trust Fund](#)

This publication is copyrighted by the International Livestock Research Institute (ILRI). It is licensed for use under the Creative Commons Attribution 4.0 International Licence. To view this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>.

Unless otherwise noted, you are free to share (copy and redistribute the material in any medium or format), adapt (remix, transform, and build upon the material) for any purpose, even commercially, under the following conditions:

ATTRIBUTION. The work must be attributed, but not in any way that suggests endorsement by ILRI or the author(s).

NOTICE:

For any reuse or distribution, the licence terms of this work must be made clear to others.

Any of the above conditions can be waived if permission is obtained from the copyright holder.

Nothing in this licence impairs or restricts the author's moral rights.

Fair dealing and other rights are in no way affected by the above.

The parts used must not misrepresent the meaning of the publication.

ILRI would appreciate being sent a copy of any materials in which text, photos etc. have been used.

Editing, design and layout—ILRI Editorial and Publishing Services, Addis Ababa, Ethiopia.

Cover photo—ILRI/Apollo Habtamu

ISBN: 92-9146-567-57

Citation: Adamu, M. 2017. ለአካላትና ለሰው ሕይወት ያለው የጤና አደጋ የተዘጋጀ የጽሑፍ ጤና መከታተያና መቆጣጠሪያ ማንግጫ. ILRI Manual 31. Nairobi, Kenya: ILRI.

Patron: Professor Peter C Doherty AC, FAA, FRS

Animal scientist, Nobel Prize Laureate for Physiology or Medicine—1996

Box 30709, Nairobi 00100 Kenya

Phone +254 20 422 3000

Fax +254 20 422 3001

Email ilri-kenya@cgiar.org

ilri.org

better lives through livestock

ILRI is a CGIAR research centre

Box 5689, Addis Ababa, Ethiopia

Phone +251 11 617 2000

Fax +251 11 667 6923

Email ilri-ethiopia@cgiar.org

ILRI has offices in East Africa • South Asia • Southeast and East Asia • Southern Africa • West Africa

ማውጫ

1.	መግቢያ	3
2.	የዶሮ በሽታ	3
3.	የዶሮ በሽታ መንስዔዎች	3
4.	የዶሮ በሽታ አስተላላፊዎች	3
5.	የዶሮ በሽታ መተላለፊያ ዘዴዎች	4
6.	ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች	4
7.	በሽታን አስቀድሞ የመከላከልና የዶሮዎችን ጤና የመንከባከብ ዘዴዎች (ባዩሴኩሪቲ).....	10
8.	የዶሮ በሽታን በክትባት የመከላከል ዘዴ	12
9.	ዋቢ ጽሁፎች	15

የሠንጠረዥ ማውጫ

ሠንጠረዥ 1. በቫይረስ የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች	5
ሠንጠረዥ 2. በባክቴሪያ የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች	6
ሠንጠረዥ 3. በፈንገስ የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች	7
ሠንጠረዥ 4. በፓራሳይት የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች	8
ሠንጠረዥ 5. በምግብ አለመመጣጠን የሚደርሱ ጉዳዮችና የሚታዩ ምልክቶች	9
ሠንጠረዥ 6. የዕንቁላል ጣይ ዶሮ የመከተቢያ ወቅት	13
ሠንጠረዥ 7. የሰጋ ዶሮ የመከተቢያ ወቅት	14

1. መግቢያ

ይህ የዶሮ ጤናን ለመከታተል እና ለማሻሻል የሚረዳ አነስተኛ ጽሁፍ ስለ ዶሮ ጤና ማወቅ የሚገባንን አስፈላጊና ጠቃሚ መረጃ በቀላሉ ማግኘት የሚያስችል ነው። ማንዋሉ ለአነስተኛ፣ የከፊል ዘመናዊ እና የጭሮሽ እርባታ (small scale and semi scavenging) የተዘጋጀ ሲሆን የተለያዩ ጠቃሚ መረጃዎችን ለምሳሌ የበሽታዎችን ስም፣ የበሽታ አስተላላፊ ተህዋሶች፣ የበሽታ መተላለፊያ መንገዶች፣ በሽታዎች የሚያሳዩት ምልክት፣ የበሽታ መከላከያ መንገዶችን እና የከትባት አሰጣጥ ፕሮግራም፣ ወዘተ በቅርበት ለማግኘት ይረዳል።

2. የዶሮ በሽታ

የዶሮ በሽታ የዶሮዎችን ሴል፣ ቲሹ እና የአካል ክፍሎች ትክክለኛ የተፈጥሮ ሥራ ያዛባል። የዶሮ በሽታ ተላላፊ ያልሆኑ እና ተላላፊ የሆኑ በሽታዎች በመባል ይከፈላል። ተላላፊ ያልሆኑ በሽታዎች በምግብ እጥረት፣ መርዛማ የሆኑ ነገሮችን በመመገብ እና በድንገተኛ አደጋዎች የሚከሰቱ በሽታዎች ናቸው። እነዚህ በሽታዎች ከዶሮ ወደ ዶሮ እይተላለፉም። ተላላፊ የሆኑ በሽታዎች በተለያዩ የበሽታ አምጭ ተህዋሶችን ማለትም ባክቴሪያ፣ ቫይረስ፣ ፈንገስ፣ ፕሮቶዞኦች፣ እና የውስጥና የውጭ ጥገኛ ወይም ፓራሳይት ይከሰታሉ። እነዚህ በሽታዎች ከዶሮ ወደ ዶሮ ይተላለፋሉ። የዶሮ በሽታዎች የበሽታ ምልክት የማያሳዩ (Sub-clinical) እና የበሽታ ምልክት የሚያሳዩ (clinical) በሽታዎች በመባልም ይከፈላሉ። የበሽታ ምልክት የማያሳዩ ዶሮዎች አልታመሙም ማለት አይደለም በነዚህ ዶሮዎች ላይ የበሽታው መገለጫ የእድገት እና የእንቁላል ምርት መቀነስ ብቻ ሊሆን ይችላል። ነገር ግን የበሽታውን መንስዔ ለማወቅ በላቦራቶሪ እና የበድን ምርመራ በማድረግ ማረጋገጥ ይቻላል። የበሽታ ምልክት የሚያሳዩ ዶሮዎች የበሽታውን ምልክት በማየት፣ የበድን ምርመራ እና የላቦራቶሪ ምርመራ በማድረግ የበሽታውን መንስዔ ለማወቅ ይቻላል።

3. የዶሮ በሽታ መንስዔዎች

የዶሮ በሽታ ተዘዋዋሪ ወይም ቀጥተኛ በሆኑ የበሽታ መንስዔዎች ይከሰታሉ። ተዘዋዋሪ የሆኑ የበሽታ መንስዔዎች የሚከሰቱት የበሽታ መከላከል አቅምን የሚቀንሱ ጫናዎች ለምሳሌ (በቦታ መጨናነቅ፣ የተመጣጠነ መኖ እጥረት፣ ያልተለመደ ያየ ለውጥ፣ እንደ ጉንበሮ እና ማሬክስ የመሳሰሉት በሽታዎች) ወዘተ ሲከሰቱ በጤናማ ዶሮዎች ላይ ጉዳት ሳያደርሱ ሲኖሩ የነበሩ የበሽታ አምጭ ተህዋሶችን ለምሳሌ (ኢኮላይ ባክቴሪያ) ይህንን ምቹ ሁኔታ በመጠቀም በፍጥነት ተባዝተው ወደ ጎጂነት በመለወጥ በሽታ ያስከትላሉ። ቀጥተኛ የሆኑ የበሽታ መንስዔዎች ደግሞ ህይወታዊና ኢ-ህይወታዊ በሆኑ ነገሮች ይከሰታሉ። ህይወታዊ የበሽታ መንስዔዎች ዶሮዎችን በሚያጠቁ የተለያዩ ዝርያ ባላቸው እንደ ባክቴሪያ፣ ቫይረስ፣ ፈንገስ፣ ፕሮቶዞኦች፣ እና የውስጥና የውጭ ጥገኛ ወይም ፓራሳይት ይከሰታሉ። ኢ-ህይወታዊ የበሽታ መንስዔዎች የሚከሰቱት ደግሞ በመኖና በመኖ ተረፈ ምርቶች/የመኖ ንጥረ ነገሮች እጥረት ወይም መብዛት ሲያጋጥም፣ በተለያዩ ኬሚካሎች መመረዝ፣ ድንገተኛ አደጋዎች፣ ከመጠለያ፣ ካይያዝ፣ ከአየር ለውጥና ወዘተ ጋር ተያይዞ የሚደረሱ ጫናዎች ሲያጋጥሙ ነው።

4. የዶሮ በሽታ አስተላላፊዎች

የዶሮ በሽታ አስተላላፊዎች ማለት የበሽታ አምጭ ተህዋሶች ሊቆይበትና ሊራባበት ብሎም ወደ ዶሮዎች ወይም ወደ ፋርም በማድረስ በሽታ የሚያስተላለፉበት መንገድ ነው። የዶሮ በሽታ አስተላላፊዎች ህይወታዊና ኢ-ህይወታዊ በመባል ይከፈላሉ። ህይወታዊ የበሽታ አስተላላፊዎች እንደ ዶሮዎች፣ ለማዳ ወፎች፣ ሌሎች የዱርና በተለያዩ ወቅት ከውጭ ሀገር ፈልሰው የሚመጡ በራሪ ወፎች፣ የቤት እንስሳት (የዳልጋ ከብት፣ ውሻና ድመት ወዘተ)፣ የዱር እንስሳት አይጦችን ጨምሮ፣ ሰዎች፣ የተለያዩ ነፍሳትና ዘ-አካላት ወዘተ ሲሆኑ ኢ-ህይወታዊ የበሽታ አስተላላፊዎች እንደ መኖ፣ የመጠጥ ውኃ፣ ጉዝጓዝ፣ አፈር፣ አቧራ፣ የተለያዩ ቁሳቁሶች (የመኖ ማጓጓዣ፣ እንቁላል ማስፈልፊያ፣ የጫጩት ማሞቂያ፣ የጫጩት ማጓጓዣ፣ ተሽከርካሪዎች)፣ ወዘተ ናቸው።

5. የዶሮ በሽታ መተላለፊያ ዘዴዎች

የዶሮ በሽታ መተላለፊያ ዘዴዎች ቀጥተኛና የጎንዮሽ በመባል ይከፈላሉ። ቀጥተኛ የዶሮ በሽታ የመተላለፊያ ዘዴ ከዕንቁላል ጣይ ዶሮ በዕንቁላል ወደ ጫጩት ወይም ከአውራ ዶሮ በአባላዘር ወደ ጫጩት የሚተላለፍ ሲሆን የጎንዮሽ የዶሮ በሽታ የመተላለፊያ ዘዴ ደግሞ ከበሽተኛ ዶሮ ጋር በሚደረግ ንክኪ እና መነካካስ ሲኖር በተጨማሪም ህይወታዊና ኢ-ህይወታዊ በሆኑ የዶሮ በሽታ አስተላለፊዎች አማካኝነት ነው።

6. ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች

ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች በቫይረስ (ሠንጠረዥ 1)፣ በባክቴሪያ (ሠንጠረዥ 2)፣ በፈንገስና (ሻጋታ) (ሠንጠረዥ 3)፣ በጥገኛ ተዋህስያን (ሠንጠረዥ 4) አማካይነት ሊከሰቱ ወይም ሊተላለፉ ይችላሉ። ከዚህ በተጨማሪም ዶሮዎች የተመጣጠነ መኖሩን ባለማግኛታቸው ምክንያት ለበሽታ ሊዳረጉ ይችላሉ (ሠንጠረዥ 5)። የቫይረስ ተህዋስ መባዛት እና ጉዳት ማድረስ የሚችለው ህይወት ባለው እንስሳ ሴል ውስጥ ብቻ ነው። በቫይረስ የሚከሰት በሽታ ከባክቴሪያ የሚለየው የጤነኛ ዶሮዎችን የበሽታ መከላከያ አቅም ስለሚጎዳ ዶሮዎችን ለሌሎች በሽታዎች ለምሳሌ በባክቴሪያና በፕሮቶዞያ አማካኝነት ለሚከሰቱ በሽታዎች በቀላሉ እንዲያዙ ያደርጋቸዋል፤ በጤናማ ዶሮዎች ላይ ጉዳት ሳያደርሱ ሲኖሩ የነበሩ የበሽታ አምጭ ተዋህስያን (opportunistic microbes) ይህንን ምቹ ሁኔታ በመጠቀም በፍጥነት ተባዝተው ወደ ጎጂነት በመለወጥ በሽታ እንዲያስከትሉ ያስችሏቸዋል። በተጨማሪም በቫይረስ በሽታ የታመሙ ዶሮዎች ለሌላ በሽታ የመከላከያ ክትባት በሚከተቡበት ወቅት የክትባቱን የበሽታ መከላከል አቅም ሊቀንሱ ይችላሉ። ስለሆነም የቫይረስ በሽታን በክትባት እና ጥሩ የባዮሴኩራቲ መመሪያዎችን በመተግበር መከላከል ካልሆነ በስተቀር በጸረ ባክቴሪያና ሌሎች መድኃኒቶች ሊታከም ስለማይችል በሽታውን ለመቆጣጠር በጣም አስቸጋሪ ነው። ሆኖም ግን የቫይረስ በሽታ ሊከሰት የበሽተኛ ዶሮዎችን የበሽታ መከላከያ አቅም ስለሚቀንስ እና በዚህም የተነሳ ሌሎች ተጓዳኝ በሽታዎች ተከታትለው ሊከሰቱ ስለሚችሉ የጸረ ባክቴሪያና ሌሎች መድኃኒቶችን በመጠቀም እነዚህን ተጓዳኝ በሽታዎች ማከም ይቻላል።

ሠንጠረዥ 1. በቫይረስ የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች

የበሽታው ስም	በበሽታው የሚጠቁበት እድሜ	የመተላለፊያ መንገድ	በውጭ እና በአካል ክፍሎች ላይ የሚያሳየው ምልክት	የመከላከያ መንገድ	ህክምና
Infectious bronchitis (ኢንፌክሽን ብሮንካይቲስ)	ሁሉም በይበልጥ ግን በእድሜ ትንንሾቹ ላይ ይበረታል	በንክኪ ከበሽተኛ ወደ ጤነኛ ዶሮ በቫይረሱ በተበከለ ጉዝጓዝ፣ መኖ ወዘተ	ለመተንፈስ መቸገር፣ ሳል፣ ማስነጠስ፣ መታፈን፣ የአይን ፈሳሽ፣ የዕንቁላል ምርት መቀነስ ያልጠነከረ የዕንቁላል ቀፎ፣ እንቁላል በሆድቃ ውስጥ መሰበርና ኢንፌክሽን መፍጠር	ክትባት እንቁላል መጣል ከመጀመሪያቸው በፊት መስጠት እና ባዮሴኩሪቲን መተግበር	
Newcastle Disease (NCD) ፈንግል	ሁሉም	ከበሽተኛ ወደ ጤነኛ ዶሮ በቫይረሱ በተበከለ አየር (አቧራ)፣ መኖ፣ ጉዝጓዝ፣ በበራሪ ወፎችና በሰዎች እንቅስቃሴ፣ ልቅ የዶሮዎች ዝውውር	የአተነፋፈስ ችግር፣ ያፍንጫ ፈሳሽ፣ ተቅማጥ፣ የእግርና ከንፍ ሽባ መሆን፣ የአንገት መጠማዘዝ፣ እንዲሁም እንደ በሽታ አምጪው ተህዋስ ዝርያ የሚከሰት ከፍተኛ ሞት (50–100%) የዕንቁላል ምርት መቀነስ፣	ክትባት እና ባዮሴኩሪቲን መተግበር	
Fowl pox (FP) የዶሮ ፈንጣጣ	ሁሉም	በትንኞችና ሌሎች ደም መጣጭ ነፍሳቶች፣ ከበሽተኛ ወደ ጤነኛ ዶሮ በንክኪ	ላባ በሌለባቸው የአካል ክፍሎች (በራስ፣ ኩክኒ፣ ኩልኩልት፣ የአይን ዙሪያ፣ እግር፣ ወዘተ) ላይ ትንንሽ እባጮች መታየት፣ የአፍ ውስጥ፣ የላንቃና የአየር ቧቧን ባቀሰለት፣ እንዲሁም የክብደት መቀነስ	ክትባት እና ትንኞችን በኬሚካል ርጭት ማጥፋት	የአፍ ውስጥ ቁስለት ካለ አይዲን ወይም ሉጎል መቀባት
Gumboro (infectious bursal disease) ጉምቦሮ	3–6 ሳምንት እድሜ ውስጥ	በንክኪ ከበሽተኛ ወደ ጤነኛ ዶሮ እንዲሁም በቫይረሱ በተበከሉ የሰዎችና ቁሳቁሶች እንቅስቃሴ	ተቅማጥ፣ የላባ መንጨባረር፣ መፍዘዝ፣ እንደየ በሽታ አምጪው ተህዋስ ዝርያ የሚለያይ ከፍተኛ ሞት፣ እንዲሁም በታፋ ስጋ ላይ የደም ነጠብጣብ መኖርና የበርሳ እጢ መተለቅ	ክትባት እና ባዮሴኩሪቲን መተግበር	
Marek's Disease ማሬክስ	3–30 ሳምንት እድሜ ውስጥ	በንክኪ እንዲሁም በቫይረሱ በተበከለ አየር/አቧራ፣ ጉዝጓዝ፣ ቁሳቁሶች ወዘተ	ማንከስ፣ የእግርና የከንፍ ሽባ መሆን፣ ያይን መታወር፣ የኩክኒ መገርጣት፣ የሆድቃ ውስጥ ነቀርሳ፣ የቆዳ ፎሊክልስ መተለቅ እንዲሁም የክብደት መቀነስና ሞት	ክትባት እና ባዮሴኩሪቲን መተግበር	
Infectious Laryngotracheitis (ኢንፌክሽን ላሪንጅትራካይቲስ)	ሁሉም በይበልጥ ግን ትልልቆቹን	በንክኪ ከበሽተኛ ወደ ጤነኛ ዶሮ በቫይረሱ በተበከሉ ቁሳቁሶች፣ አቧራ፣ አልባሳት እንዲሁም ጥንቃቄ በጎደለው የሰዎች እንቅስቃሴ	ለመተንፈስ መቸገር፣ አንገት ማስረዘም፣ ሳል፣ ማስነጠስ፣ በአየር ቧንቧ ላይ የረጋ ደም መጠራቀም እንዲሁም አልፎ አልፎ የሚታይ ሞት	አስፈላጊ ሲሆን ክትባት መስጠት እና ባዮሴኩሪቲን መተግበር	

ሠንጠረዥ 2. በባክቴሪያ የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች

የበሽታው ስም	በበሽታው የሚጠቁበት እድሜ	የመተላለፊያ መንገድ	በውጭ እና በአካል ክፍሎች ላይ የሚያሳየው ምልክት	የመከላከያ መንገድ	ህክምና
Mycoplasmosis ማይኮፕላስሞሲስ	ሁሉም	በንክኪ በታመሙት ዶሮዎች ፍሳሽ፣ በተህዋሱ በተበከሉ ቁሳቁሶችና ተሽከርካሪዎች፣ አጋራ፣ ከበሽተኛ እናት ዶሮ ወደ ጫጩት በዕንቁላል	የፊት አብጠት፣ የአፍንጫ ፈሳሽ፣ ሳል፣ አረፋማ የዐይን ፈሳሽ፣ የዕንቁላል ምርትና የመፈልፈል አቅም መቀነስ እንዲሁም የምርትና የእድገት መቀነስ	ባዮሴኩሪቲን መተግበር፣ የታመሙትን ማስወገድ	ተስማሚ ጸረ ባክቴሪያ መድኃኒቶችን መስጠት
Infectious coryza አንጫክሽስ ኮራይዛ	ሁሉም በይበልጥ ግን ትልልቆቹን	ከበሽተኛና የበሽታው ተሽካሚ ዶሮዎች ጋር የሚደረግ ንክኪ (ኩስ)፣ በበክቴሪያው በተበከሉ ቁሳቁሶችና የሰዎች እንቅስቃሴ	የፊት (ያአፍንጫ፣ የዐይን፣ የኩልኩልት እብጠት)፣ የአፍንጫና የዐይን ፈሳሽ፣ ለመተንፈስ መቸገር፣ የምግብ ፍላጎትና የዕንቁላል ምርት መቀነስ	ክትባት መስጠት፣ አያያዝና ባዮሴኩሪቲን ማሻሻል	ተስማሚ ጸረ ባክቴሪያ ወይም Sulfonamide መድኃኒቶችን መስጠት
Pullorum disease ፕሎሩም	ሁሉም በይበልጥ ግን ከ3-4 ሳምንት	ከናት ዶሮ ወደ ጫጩት በዕንቁላል፣ እንዲሁም በንክኪ፣ በበሽተኛ ዶሮ ኩስ በተበከሉ ቁሳቁሶችና የሰዎች እንቅስቃሴ	ነጭ ተቅማጥ፣ እስከ 3 ሳምንት የበሽተኞችና የሚሞቱ ዶሮዎች ቁጥር መጨመር፣ የጉበትና የጣፊያ መተለቅ፣ የዕንብርት ቁስለት	ባዮሴኩሪቲን ማሻሻል፣ አይጦችን መከላከል የታመሙትን በምርመራ መለየት	ተስማሚ ጸረ ባክቴሪያ መድኃኒቶችን መስጠት
Fowl typhoid ፎውል ታይፎይድ	ሁሉም	በንክኪ በበሽታ አስተላላፊ ተህዋስ በተበከሉ ቁሳቁሶችና የሰዎች እንቅስቃሴ በተጨማሪም ከናት ዶሮ ወደ ጫጩት በዕንቁላል	ቢጫ ተቅማጥ፣ እስከ 1 ሳምንት ዕድሜ የሚሞቱ ጫጩቶች ቁጥር መጨመር፣ ለመተንፈስ መቸገር፣ የትልልቅ ዶሮዎች የዕንቁላል ምርት መቀነስ የጉበትና የጣፊያና መተለቅ፣ የጉበት በሃሞት መበከል፣	ክትባት፣ ከበሽታ ነጻ የሆኑትን ማስገባት ባዮሴኩሪቲን ማሻሻል፣ አይጦችን መከላከል	የታመሙትን ማስወገድ ለርብ ዶሮዎች ህክምና አይመከርም
Fowl cholera (ፎውል ኮሌራ)	ሁሉም	በንክኪ በታመሙ ዶሮዎች ኩስ (ፍሳሽ) በተበከለ ውኃ፣ አፈር፣ መኖ፣ ቁሳቁሶች፣ አይጦች፣ ታመው የሞቱ ዶሮዎችና ቁሳቁሶች	ድንተኛ ሞት፣ የፊትና የኩልኩልት እብጠት፣ ማንከስ፣ የመገጣጠሚያ እብጠት፣ የኩከኒ ጥቁር ሰማያዊ መሆን፣ ያፍና የፍንጫ ፈሳሽ፣ የአተነፋፈስ ችግር፣ የጉበትና የጣፊያ መተለቅና የሆድቃን ጨምሮ በደም ነጠብጣብ መበከልና ተቅማጥ	በሽታው ከታወቀ ክትባት መስጠት፣ ባዮሴኩሪቲን ማሻሻልና አይጦችን መከላከል	ተስማሚ ጸረ ባክቴሪያ ወይም Sulfonamide መድኃኒቶችን መስጠት
Colibacillosis (ኮሊባሲሎሲስ)	ሁሉም	የአካባቢ ንጽህና መጉደል፣ መፈልፈያው ወይም የሚፈለፈል እንቁላል በተሞህሱ ሲበከል	ምልክቶች እንደ የዶሮዎች እድሜ ይለያያል፡፡ የጫጩቶች ጉበትና ጣፊያ መተለቅ፣ በውኃ የተሞላ ሆድቃ፣ ተቅማጥ፣ የአንብርት ቁስለት፣ የዕንቁላል መፈልፈል ስኬት መጨመር፣ ያልተሞሃደ የእንቁላል አስኳል፣ የአየር ከረጢት እብጠት፣ ሞት፣ ወዘተ፡፡ የስጋ ዶሮዎች ሆድቃ በውኃ መሞላትና መተለቅ፣ የዕንቁላል ጣይ ዶሮዎች ማኩረቻ፣ ልብና የአየር ከረጢት እብጠት፣ ቁስለት እና ሞት ወዘተ	ባዮሴኩሪቲን ማሻሻል፣ የማስፈልፈያ ንጽህናን ማሻሻል	ተስማሚ ጸረ ባክቴሪያ መድኃኒቶችን መስጠት

ሠንጠረዥ 3. በፈንገስ የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች

የበሽታው ስም	የበሽታ አስተላላፊ ተህዋስ	የመተላለፊያ መንገድ	በውጭ እና በአካል ክፍሎች ላይ የሚያሳየው ምልክት	የመከላከያ መንገድ	ህክምና
Aflatoxicosis (Mycotoxycosis)	Aspergillus flavus and Aspergillus parasiticus	በተህዋሱ የተበከለን መኖ መመገብና ቅባትነት ያላቸው የጥራጥሬ መኖ ተረፈ ምርቶችን ለብዙ ጊዜ በማስቀመጥ መጠቀም	የመራመድ ችግር፣ መንደፋደፍ፣ የላባ መንጨት፣ የዕንቁላል ለምነት፣ የመፈልፈል አቅም እና የዕንቁላል ምርት መቀነስ፣ ሞት	ባዮሴኩሪቲን፣ ንጽህናን፣ ማሻሻል፣ በቂ የአየር ዝውውር እንዲኖርና የበሽታውን መንስዔ ማሰወድ	ተስማሚ ጸረ ፈንገስ መድኃኒቶችን መስጠት
Aspergillosis (Mycotic/Brooder Pneumonia)	Aspergillus fumigates	የአየር፣ የመኖ፣ የጉዝጓዝና የዕንቁላል ቀፎ ክፍተኛ መጠን ባለው fungal spores ሲበከል	ለመተንፈስ መቸገር የአየር እጥረት)፣ የውኃ ጥም፣ የኩከኒና ላባ የሌለው ቆዳ ሰማያዊ መሆን፣ አረንጓዴ ቢጫማ የሆኑ ትንንሽ እባጮችና መግል በአየር ከረጢት፣ ሳንባና ያየር ቧንቧ ላይ መታየት	ንጽህናን፣ ማሻሻል፣ በቂ የአየር ዝውውር እንዲኖር ማድረግ፣ የበሽታውን መንስዔ ማስወገድ እና ዕንቁላል ከመታቀፉ በፊት ማጽዳት	ጸድቶ በጸረ ጆርም የታከመ ጉዝጓዝ መጠቀም
Candidiasis crop mycosis	Candida albicans	የንጽህና እጥረት፣ ጸረ ባክቴሪያና ጸረ ኮክሲዲያል መድኃኒቶችን ለረዥም ጊዜ መጠቀም፣ የቫይታሚን እጥረትና በፓራሳይት መጠቀም፣ የበሽታ መከላከል አቅም መቀነስ ለበሽታው ያጋልጣሉ	የአፍ ውስጥ፣ የእህል ቋት የምግብ ቱቦዎችና የአንጀት እብጠትና ቁስለት፣ እንዲሁም የሚተነፍግ የአፍ ሽታ	ባዮሴኩሪቲንና፣ ንጽህናን፣ ማሻሻል፣ በቦታ መጣበብንና አላስፈላጊ የመድኃኒት አጠቀቀምን ማስወገድ	ተስማሚ ጸረ ፈንገስ መድኃኒቶችን መስጠት

ሠንጠረዥ 4. በፓራሳይት የሚተላለፉ ዋና ዋና የዶሮ በሽታዎች

የበሽታው ስም	የበሽታ አስተላላፊ ተህዋስ	የመተላለፊያ መንገድ	የሚያሳየው ምልክት	የመከላከያ መንገድ	ህክምና
coccidiosis (clinical sub clinical)	ሰባት አይነት የፕሮቶዞአ (የአይሜሪያ) ዝርያዎች አሉ	በኮከሲዲያ እንቁላል የተበከለ የበሽተኛ ዶሮዎች ኩስ የተቀላቀለበት ውኃ፣ መኖ፣ ጉዝጓዝ እንዲሁም በዶሮ ቤት ፍግ/አቧራ ወዘተ	እንደ በሽታ አምጪው ተህዋስ የሚለያይ ተቅማጥና፣ ከፍተኛ ሞት፣ መፍዘዝ፣ የኩከኒ መገርጣት (የደም ማነስ)፣ ማንቀላፋት፣ የአንጀት ቁስለትና እብጠት፣ የደም ተቅማጥ፣ የኩብደት መቀነስ፣	የዶሮ ቤት፣ የመመገቢያና የመጠጫ ንጽህናን ማጠናከር፣ የጉዝጓዝ እርጥበትንና በቦታ መጨናነቅን ማስወገድ፣ ክትባት ካለ መስጠት ከሌለው የመከላከያ መድኃኒት በመኖ/በውኃ መስጠት	ተስማሚ ጸረ ኮከሲዲያ መድኃኒቶችን በመጠጥ ውኃ መስጠት
የወስፋት ትል nematode	Ascaridia Heterakis Capillaria Syngamus trachea Strongyloides	በወስፋት ትል ዕንቁላል የተበከለን መኖ፣ ውኃና ጉዝጓዝ ላይ መመገብ፣ እንዲሁም በበሽታው ተሽካሚዎችና አመላላሾች (Paratenic h.) አማካኝነት፣ ለምሳሌ ቀንድ አውጣ፣ የመሬት ትል፣ በረሮ፣ ዝንብ፣ አንበጣ፣ ጢንዚዛ፣ ሌሎች ነፍሳቶችና ዘአካሎች	የእድገትና የእንቁላል ምርት መቀነስ፣ ተቅማጥ፣ የአንጀት መቀደድና መተሳሰር፣ መቀጨጭ፣ የደም ማነስ፣ መድከም፣ የወስፋት ትል በአንጀትና በኩስ ላይ አልፎ አልፎ መታየት፣ ህክምና ካላገኙ ሞት ያስከትላል፡፡ የአህል ቋትና የኢሶፋገስ እብጠት፣ ለመተንፈስ መቸገር፣ አልፎ አልፎ መታፈን፣	የአካባቢውን፣ የዶሮ ቤትና የጉዝጓዝን ንጽህና ማጠናከር፣ በቦታ መጨናነቅና እርጥበትን ማስወገድ፣ ጫጩቶችን ከትላልቅ ዶሮዎች መለየት	ተስማሚ ጸረ ጥገኛ መድኃኒቶችን መስጠት
የኮሶ ትል tape worm (cesthods)	Davainea Raillietina Choanotaenia	ጉንዳን ጢንዚዛና ዝንቦች የበሽታው ጥገኛ አስተላላፊዎች ናቸው	በሙከስ የተሸፈነና ትንንሽ ጉብታዎች ያሉት የአንጀት እብጠትና በአንጀትና በኩስ ላይ የኮሶ ትል አልፎ አልፎ መታየት	ንጽህናን ማሻሻል፣ የበሽታው ጥገኛ አስተላላፊዎችን መከላከል	ተስማሚ ጸረ ጥገኛ መድኃኒቶችን መስጠት
የውጭ ጥገኞች External parasites	የተለያዩ የቅንቅን፣ የመኻከር፣ የቁንጫና፣ የቅማል ዝርያዎች (Mites, tick, fleas, lice)	በተባይ የተበከለ ጉዝጓዝ፣ ቤትና፣ ሌሎች እንስሳት፣ ያልተለሰነና ከፍተኛ ያለው ግርግዳ	የእድገት መጓተት፣ የምርት መቀነስ፣ የላባ መገዳት፣ የቆዳ መለብለብ፣ የደም ማነስ፡፡ የዶሮ ቅንቅን ሰውንም ያጠቃል፣ በመኻከር የሚከሰት የዶሮዎች በሽታ (spirochaetosis) ወዘተ፣ የአይን ዙሪያ በቁንጫ መወረርና ያይን በሽታ/ያይን መጥፋት	ንጽህናን ማሻሻል፣ አይጦችን መከላከል፣ ዶሮዎችን ከሌሎች የቤት እንስሳ መለየት፣ የቤት አሰራርን ማስተካከል	በተባይ የተበከለውን ጉዝጓዝ ማቃጠል፣ በታወቁ ጸረ ተባይ መድኃኒቶች ዶሮዎችን ከቤት ካስወጡ በኋላ ግርዳውንና ቤቱን መርጨት ፣ በሰባተኛው ቀን መደገም

ሠንጠረዥ 5. በምግብ አለመመጣጠን የሚደርሱ ጉዳዮችና የሚታዩ ምልክቶች

የአካል ክፍል	የበሽታ/ምልክት	የንጥረ ምግብ አጥረት		የአካል ክፍል	የበሽታ/ምልክት	የንጥረ ምግብ አጥረት	የንጥረ ምግብ መብዛት
መንቁር	አለመጠንከር	ቪታሚን ዲ		ላባ	መሰባሰብ፣ መነቃቀል፣ መንጨባረር እና ያለመብቀል	የገንቢ ምግብ	-
ደም	የማያቋርጥ የደም መፍሰስ	ቪታሚን ኬ		አፍ	ነጭ ቁሰል	ቪታሚን ኬ	-
አጥንት	በቀላሉ የሚሰበር	ካልሲየም እና ቪታሚን ዲ		አግር	መጠማዘዝ፣ መራመድ አለመቻል፣ ተቀምጦ መንፈቀቅ	ቪታሚን ዲ እና ባዮቲን	-
	አለመጠንከር፣ የሚለመጥ	ካልሲየም፣ ፎስፈረስ እና ቪታሚን ዲ		ስጋ	የህመም ምልክት እና የመጣጣሚያ እብጠት	ቪታሚን ኢ ቪታሚን ዲ	-
ጥፍር	አለመጠንከር	ቪታሚን ዲ		የመተንፈሻ አካል	በሽታ	ቪታሚን ኬ እና ዲ	-
ዕንቁላል	የደም ጠብታ	ቪታሚን ኬ		ቆዳ	እብጠት	ባዮቲን	-
	የመፈልፈል አቅም መቀነስ	ካልሲየም ማግኒዚየምና ቪታሚን ኬ		የበሽታ መከላከያ አቅም	መቀነስ	ቪታሚን ኬ፣ ኢ፣ ካልሲየም፣ ፎስፈረስ	-
	የመልማት አቅም መቀነስ	ቪታሚን ኢ		ክብደት/እድገት	የእድገት መቀነስ	የኃይል ሰጭ እና የገንቢ ምግብ	-
	የቀፎ መሳሳት	ካልሲየም እና ቪታሚን ዲ			መቀጨጭ	ቪታሚን ኬ	
	ዕንቁላል መጣል መቀነስ እና ማቋረጥ	ፖታሺየም፣ የገንቢ ምግብ እና ካልሲየም			የእድገት መጓተት	ቪታሚን ዲ፣ ኬ፣ እና የገንቢ ምግብ	
አይን	የአይን መንጣት ፣ የማየት ችግር፣ ውጋማ ፈሳሽ	ቪታሚን ኬ			የስብ መብዛት		የኃይል ሰጭ

7. በሽታን አስቀድሞ የመከላከልና የዶሮዎችን ጤና የመንከባከብ ዘዴዎች (ባዩሴኩሪቲ)

ባዩሴኩሪቲ ማለት የተለያዩ የበሽታ መከላከያ ዘዴዎችን በመጠቀም ዶሮዎችን ተላላፊ ከሆኑ በሽታዎች ለመጠበቅ ወይም በሽታ ወደ እርባታው እንዳይገባ ለመከላከል የሚወሰዱ እርምጃዎች ማለት ነው። የተለያዩ የዶሮ ኢንዱስትሪዎች የተለያዩ ባዩሴኩሪቲ እርምጃዎችን ይተገብራሉ። ለምሳሌ ትልልቅ የዕንቁላልና የስጋ ዶሮ እርባታዎች ሁሉንም አንዴ የማስገባትና አንዴ የማስወጣት (all in all out) ዘዴዎችን ይጠቀማሉ። ይህ ግን ለባህላዊና ለልቅ ያረባብ ዘዴ ላይሰራ ይችላል። የባዩሴኩሪቲ ትግበራን ውጤታማ ለማድረግ ወይም ዶሮዎችን ከበሽታ ለመከላከል ከጅምሩ የታሰበበትና ሁሉም የእርባታው ስራተኞች ያመኑበት እና የተስማሙበት እንዲሁም አንዱን ወይም ሁለቱን ብቻ ሳይሆን ሁሉንም የባዩሴኩሪቲ መመሪያዎች መተግበር ያስፈልጋል። ከነዚህም ውስጥ አንዳንዶቹ ከዚህ እንደሚከተለው ተዘርዝረዋል፡

ሀ. የዶሮዎችን ጤናም ሆነ ሌሎች የአሰራር መረጃዎችን በየለቱ መመዝገብ፡ የተፈለፈለበት ቀን/እድሜ፣ ዝርያ፣ የጤና ሰርተፊኬት፣ የተሰጠ ክትባት/መድኃኒት፣ የበሽታ ክስተት፣ የተወሰደ እርምጃ፣ የምርት መጠን፣ የታየ ለውጥ፣ ወዘተ

ለ. ጥሩ አቋምና ከበሽታ ነጻ የሆኑ ጫጮችን መረከብ ፡ ጫጮችን ስንረከብ ንቁ የሆኑና ትክክለኛ አቋም ያላቸውን ጫጮች፣ ምንም አይነት ያይንና ያፍንጫ ፈሳሽ የሌላቸውን እንዲሁም ላባቸው ያልረጠበ ወዘተ ጫጮችን በማየት መረከብ አለብን።

ሐ. መድኃኒት አስፈላጊ ሲሆን ብቻ መጠቀም፡ ጥሩ አያያዝ፣ የጤና እንክብካቤ እና ባዩሴኩሪቲን መተግበር ለህክምና የሚወጣ ወጭን ያስቀራል፤ drug resistance and drug residual የመሳሰሉ ችግሮችን ይቀንሳል በተጨማሪም የጤና ችግሮችን ከማባባስ ይከላከላል።

መ. ምቹ የእርባታ አካባቢ መፍጠር፡ ዶሮዎችን በቤት ውስጥ ማርባት ከብርድ፣ ከጸሀይ፣ ከዘናብ፣ ከነፋስ፣ ከጠላት፣ ከበሽታ አምጭ ተህዋስ ይከላከላል። ነገር ግን የቤት ውስጥ እርባታ ስንጠቀም፡ ጫጮችን ከትላልቅ ዶሮዎች እና ከተለያዩ የዶሮ ዝርያዎች ለይቶ ማርባት ያስፈልጋል። የዶሮዎችን ቤት ከሌሎች የቤት እንስሳት እና የመኖሪያ ቤቶች መለየት ይኖርብናል፤ መነካከስ፣ የላባ መነጫጫትን እና መንቀሻቸውን ለመቀነስ ዶሮዎች በበታ እንዳይጣበቡ ለዶሮዎቹ ቁጥር ተስማሚ የሆነ የበታ ስፋት መጠቀም አለብን። አንዴ የወጣን ዶሮ መልሶ አለማስገባት ወይም ሁሉንም ዶሮዎች አንዴ ማስገባትና አንዴ ማስወጣት አለብን። ሌላ እርባታን አለመጎብኘት፣ ሌሎችም እርባታውን እንዲጎበኙ አለመፍቀድ፣ የሌላ እርባታን ቁሳቁሶች አለመዋሰ ለሌሎችም አለመዋሰ፣ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ዶሮዎችን ከለማዳና ከዱር ወፎች ጋር እንዳይገናኙ መከላከል፣ ስራተኞች ወደ እርባታው ሲገቡ የሚቀየር ልብስ እንዲሁም መጽዳት የሚችል ጫማ እንዲኖራቸው ማድረግ በተጨማሪም ስራተኞችም ሆኑ ተሽከርካሪዎች ወደ እርባታው ሲገቡና ሲወጡ የጸረ ጀርም ዲሲንፌክታንት ኬሚካል በመርገጥ እንዲያልፉ ማስገደድ ያስፈልጋል።

ሠ. ዶሮዎች የተመጣጠነ መኖ እንዲያገኙ ማድረግ፡ ይኸውም (በቤት ውስጥ የሚዘጋጀውንም መኖ ይጨምራል)። ጤናማ ዶሮዎችን ለማርባት እና ከዶሮዎች ጥሩ ምርት ለማግኘት እንደየ እርባታው አይነት የሚወሰን ለዶሮዎቹ የሚያስፈልግ መኖ (ንጥረ ምግብ) በጥራትም ሆነ በብዛት ማዘጋጀት እና ማቅረብ ያስፈልጋል። ዶሮዎች የተመጣጠነ መኖ ሲመገቡ በሽታ የመቋቋም አቅማቸው ይሻሻላል፤ እንዲሁም ምርታማነታቸው ይጨምራል። በአጠቃላይ የመኖ ንጥረ ምግቦች በአራት ይከፈላሉ እነሱም ለምሳሌ፡ የሃይል ሰጪ ምንጮች፡ በቆሎ፣ ማሽላ፣ ስንዴ፣ የዱቄት ፋብሪካ ተረፈ ምርቶች፣ ወዘተ፣ የፕሮቲን (ገንቢ) ምንጮች፡- የተለያዩ የቅባት እህል ፋጉሎዎች (አኩሪአተር፣ ለውዝ፣ ሰሊጥ፣ ጥጥ ፍሬ፣ ወዘተ)፣ የቄራ ተረፈ ምርቶች (ደርቆ የተፈጭ ስጋ፣ ስጋና አጥንት፣ ደም፣ አሣ፣ ወዘተ፣ የማዕድናት ምንጮች ካልስየም (የተፈጨ በሃ ድንጋይ፣ አጥንት) ፎስፎረስ (የተፈጨ አጥንት) ሶድየምና ካሎሪን (ጨው)፣ በፋብሪካ የተቀመመ የንዑስ ማዕድናት ጥንቅር (trace mineral premix)፣ የቪታሚኖች ምንጮች፡- በፋብሪካ የተቀመመ የቪታሚኖች ጥንቅር (Vitamin premix) ናቸው። ከላይ ከተዘረዘሩት የመኖ ንጥረ ምግብ አይነቶች በአካባቢያችን የሚገኙትን የተለያዩ የመኖ ግብዓቶች በመለየት እንደየ እርባታው አይነት የሚለያይ በባለሞያ ምክር የተደገፈ የመኖ ቀመር ማዘጋጀት እና ዶሮዎችን መመገብ ይቻላል።

ረ. ለዶሮዎች ምንጊዜም ነጹህና በቂ ውኃ መስጠት አለበት፡ የውኃ ጥቅም ብዙ ነው ለምሳሌ ለምግብ መፈጨት፣ ለቆሻሻ ማስወገጃ፣ ለኬሚካላዊ ሂደቶች፣ ለሰውነት ሙቀት መቆጣጠሪያ ወዘተ ናቸው። የውኃ አጥረት ካለ የዶሮዎቹ ምርትና ምርታማነት ይቀንሳል እንዲሁም ለሞት ያጋልጣቸዋል። በሞቃታማ ያየር ንብረት ችግሩ የከፋ ይሆናል። በተጨማሪም ንጽህናው ያልተጠበቀ ውኃ ዶሮዎችን

ለተለያዩ በሽታዎች ይዳርጋል፡፡

ሰ. ትክክለኛውን የክትባት ፕሮግራም እና መመሪያ በጥንቃቄ በመከተል ዶሮዎችን መከተብ

ሸ. የአካባቢ ንጽህናን መጠበቅ፡ የተለያዩ የጽዳት እቃዎችን በመጠቀም ማለትም አሞ፣ ፈሳሽ ሳሙና፣ በቂ ውኃ ቢቻል የሞቀ ውኃ ከፈሳሽ ሳሙና እና አሞ ጋር በመጠቀም የተሻለ ጽዳት ለማጽዳት ይረዳል፡፡ አቧራ ሳይበን ቀስ ብሎ ማጽዳት ተገቢ ነው፤ በማጽዳት ብዙ የበሽታ አምጭ ተህዋሶችን መቀነስ እና አብዛኞቹንም ማስወገድ ስለሚቻል ለማጽዳት የጸረ ጆርም (ዲሲንፌክታንት) የምንጠቀመው በእርባታው በሽታ ከገባና ከሌላ ቦታ የመጡ ቁሳቁሶችን የምንጠቀም ከሆነና ከሌላ ቦታ የሚመጡ ሰዎች ሲኖሩ ነው፡፡ ሁሉም ዲሲንፌክታንት ሁሉንም የጀርም አይነት ለማጥፋት ስለማያገለግሉ ምርጫ ላይ የባለሞያ እርዳታ ያስፈልገናል፡፡ የእርባታ አካባቢ (የጊቢውን፣ ዶሮ ከመግባቱ በፊት የቤቱን፣ ግርግዳ፣ ወለል፣ ጣሪያ፣ ጉዝጓዝ፣ መመገቢያ እና መጠጫ፣ ማሞቂያ፣ ግርዶሽ ወዘተ) ንጽህናን መጠበቅ፣ እንቁላል እና አካባቢ በኩስ እንዳይበከል መከላከል፣ መኖሪያ ስናስቀምጥ እርጥበት እንዳያገኘው እንዳይሻግት እንዲሁም የፈንገስ በሽታን ለመከላከል እንዲረዳን ከወለሉ ከፍ በማድረግ ማስቀመጥ አለብን፡፡

ቀ. ታመው የሞቱ ዶሮዎችን ማቃጠል ወይም መቅበር፡ ታመው የሞቱ ዶሮዎች ቶሎ ቶሎ መነሳት እና መቃጠል ወይም መቀበር አለባቸው፡፡ አለበለዚያ ውሾች፣ ድመቶች፣ አይጥ፣ ጆፌ አሞራ፣ የመሳሰሉት የሞቱና ያልተቀበሩ ወይም በግማሽ ተቃጥለው የተተዉ ዶሮዎችን በመውሰድ በሽታውን በሰፊው ሊያሰራጩ ይችላሉ፡፡

በ. ሊደርሱ የሚችሉ የተለያዩ ጫናዎችን መከላከል፣ በቦታ መጨናነቅ፣ የመኖሪያ ጥራት ጉድለት፣ የመኖሪያ እና ውኃ እጥረት፣ ጥንቃቄ እና ንጽህና የጎደለው የዶሮዎች ማጓጓዝ፣ እንደ ጉንቦሮ እና ማሬከስ የመሳሰሉትን የበሽታ መከላከያ ክትባቶችን ወቅቱን ባልጠበቀ እና በተሳሳተ መንገድ መስጠት፣ የተለያዩ እድሜ ያላቸውን ዶሮዎች ባንድ አካባቢ ማርባት፣ የአየር ዝውውር እና ንጽህና በጎደለው ቤት ዶሮዎችን ማርባት ወዘተ ከመሳሰሉት ጫናዎች ዶሮዎችን መጠበቅ፡

8. የዶሮ በሽታን በክትባት የመከላከል ዘዴ

8.1. ክትባት

ክትባት ለተለያዩ በሽታዎች መከላከያነት የምንጠቀምበት መንገድ ነው (ሠንጠረዥ 6 እና 7)። በሽታ ተከስቶ ከማከም ይልቅ በሽታ ከመከሰቱ በፊት ክትባት በመስጠት መከላከል ይመረጣል። አንዴ የበሽታ ፍንዳታ ከተከሰተ በአጭር ጊዜ ውስጥ ከፍተኛ እልቂት ያስከትላል። እድገትና ምርታማነትንም ይቀንሳል። ዶሮዎችን በወቅቱ ማስከተብ ግን ለህክምና የሚወጣውን ከፍተኛ ወጪ ይቀንሳል። ክትባት አብዛኛውን ጊዜ ህይወት ካለው ወይም ከሌለው የበሽታ አምጪ ተህዋስ የሚሰራ ነው። ህይወት ካለው የበሽታ አምጪ ተህዋስ የሚሰሩ ክትባቶች በተገቢው መንገድ ማለትም በረዶ ባለው መያዣ ካልተቀመጡና ካልተያዙ (ማጓጓዝንም ጨምሮ) እንዲሁም ወዲያው እንደተከፈቱ አገልግሎት ላይ ካልዋሉ ተዋሶቹ ሊሞቱ ስለሚችሉ ክትባቱ ቢሰጣቸውም በሽታውን ሊከላከሉ አይችሉም። ስለዚህ ክትባት ምን ጊዜም ቢሆን ኤሌክትሪክ ባለበት እና አምራቹ ባስቀመጠው በተወሰነለት የሙቀት መጠን በማቀዝቀዣ ውስጥ በጥንቃቄ መቀመጥ አለበት።

8.2. የክትባት አሰጣጥ መመሪያዎች

ሀ. የበሽታ ምልክት የሚያሳዩ ዶሮዎች በፍጹም መከተብ የለባቸውም

ለ. የክትባት አምራቹ ያዘዘውን የክትባት መጠን /ዶዝ/ ብቻ መጠቀም አለብን

ሐ. የክትባት አምራቹ ባዘዘው ያያያዝ ዘዴና በተወሰነለት የሙቀት መጠን መቀመጥ አለበት

መ. ዶሮዎች ተከትበው የተረፈው ክትባት በምንም መልኩ ለሌላ ጊዜ ጥቅም ላይ መዋል አይችልም

ሰ. የክትባቱ መበጥበጫ ጥራትና መጠን መታወቅ አለበት ወዘተ

8.3. የክትባት አሰጣጥ ዘዴዎች

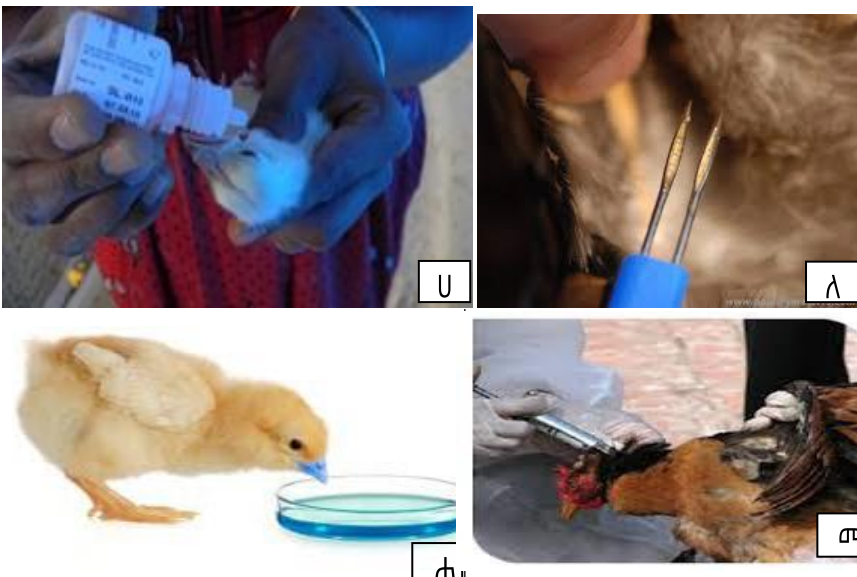
ሀ. በዐይን ጠብታ

ለ. በከንፍ

ሐ. በመጠጥ ውኃ

መ. በመርፌ /በቆዳ እና በስጋ መካከል/ ቀጣዩን ምስል ይመልከቱ።

ምሥል 1. የክትባት አሰጣጥ ዘዴዎች

8.4. ክትባቱ ውጤታማ እንዳይሆን የሚያደርጉ ነገሮች

8.4.1. ህይወታዊና ኢህይወታዊ የሆኑ ምክንያቶች:

- ሀ. በዶሮ እርባታው በሽታ የገባ ከሆነ
- ለ. በቦታ ጥበት የመጨናነቅ ሁኔታ ካለ
- ሐ. የምግብ እጥረት ካለ
- መ. በተፈጥሮ የበሽታ መከላከል ህይላቸው ዝቅተኛ የሆኑ ዶሮዎች ለምሳሌ ታመው የነበሩ እና ከታከሙ በኋላ ሊድኑ ያልቻሉ ዶሮዎች ካሉ

8.4.2. በአያያዝ ችግሮች /በማጓጓዝ በማስቀመጥና ክትባት በመስጠት/ጊዜ

- ሀ. ክትባቱ ባልተስተካከለ የሙቀት መጠን ላይ ከተቀመጠ
- ለ. ክትባቱ ባልተስተካከለ የማሸጊያ ክዳን ከታሸገ
- ሐ. ክትባት ለዶሮዎች በሚሰጥበት ጊዜ ከሌሎች ነገሮች (ቆሻሻ) ጋር ከተቀላቀለ
- መ. ክትባቱ ከተወሰነለት የክትባት መጠን በላይ ወይም በታች ሲሰጥ
- ሰ. በተሳሳተ መንገድ ክትባት መስጠት ለምሳሌ (በመርፌ የሚሰጠውን በውኃ ከተሰጠ)
- ረ. ያገልግሎት ጊዜው ያለፈ ክትባት መጠቀም
- ሠ. የክትባቱ መበጥበጫ ውኃ ከሎሪን ከመሳሰሉት ኬሚካሎች ጋር ከተቀላቀለ
- ሸ. የተበጠበጠው ክትባት ዶሮዎች ሳይጠጡት ወይም በአይን ጠብታም ሆነ በመርፌ ሳይሰጣቸው ለረዥም ጊዜ ከተቀመጠ ወዘተ

ሠንጠረዥ 6. የዕንቁላል ጣይ ዶሮ የመከተቢያ ወቅት

የበሽታው አይነት	የክትባቱ አይነት	የሚከተቡበት ቀን	ያከታተብ ዘዴ
ማሬክስ	ማሬክስ	በአንድ ቀናቸው	በቆዳና በስጋ መካከል
ኒውካስትል	HBI/Thermo	በመጀመሪያው ሳምንት ውስጥ	በአይን ጠብታ
ጉምቦሮ	D78/LC75	በሁለተኛው ሳምንት ውስጥ	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ
ጉምቦሮ	D78/ LC75	በሃያ አንድ ቀናቸው	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ
ኒውካስትል	ላሶታ/Thermo	በሃያ ስምንት ቀናቸው	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ
ኒውካስትል	ላሶታ/Thermo	በስልሳ ሶስት ቀናቸውና እንደ በሽታው ስርጭት በየሶስት ወራት የሚቀጥል	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ
ፋውል ታይፎይድ	ፋውል ታይፎይድ	በ 6 እና በ 12 ሳምንት	በቆዳና በስጋ መካከል
ፋውል ፖክስ	ፋውል ፖክስ	በሰባ (70) ቀናቸው	በክንፍ

ሠንጠረዥ 7. የስጋ ዶሮ የመከተቢያ ወቅት

የበሽታው አይነት	የክትባቱ አይነት	የሚከተቡበት ቀን	ያከታተብ ዘዴ
ኒውካስትል	HBI/Thermo	በመጀመሪያው ሳምንት ውስጥ	በአይን ጠብታ
ጉምቦሮ	D78/ LC75	በሁለተኛው ሳምንት ውስጥ	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ
ጉምቦሮ	D78/ LC75	በሃያ አንድ ቀናቸው	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ
ኒውካስትል	ላሶታ/Thermo	በሃያ ስምንት ቀናቸው	በመጠጥ ውኃ ወይም በአይን ጠብታ

ማሳሰቢያ: የዶሮዎች የመከተቢያ ወቅት ወይም ፕሮግራም እንደየ እርባታው ሊለያይ ይችላል

9. ዋቢ ጽሁፎች

Bowman, D.D. 2009. Georgis' parasitology for veterinarians, 9th edition. St. Louis, MI, USA: Saunders, Elsevier, Inc. ISBN: 9781416044123

Conway, D.P. and McKenzie, M.E. 2007. Poultry Coccidiosis: Diagnostic and testing procedures, 3rd edition. Ames, IO, USA: Wiley-Blackwell. ISBN: 978-0-470-34432-3

Damerow, G. 1994. The chicken health handbook. USA: Storey Publishing. ISBN: 9781612120133

Kaufmann J. 1996. Parasites of poultry. In: Parasitic infections of domestic animals. Basel, Switzerland: Birkhäuser. https://doi.org/10.1007/978-3-0348-7666-7_8

Macklin, K.S. 2013. Overview of helminthiasis in poultry. <https://www.msdsvetmanual.com/poultry/helminthiasis/overview-of-helminthiasis-in-poultry>. (Accessed 31 August 2018)

McDougald, L.R. and Fitz-Coy, S.H. 2008. Coccidiosis. In: Disease of poultry, 12th edition. Ames, Iowa, USA: Blackwell Publishing.

Permin, A. and Hansen, J.W. 1998. The epidemiology, diagnosis and control of poultry parasites. FAO Animal Health Manuals. Rome, Italy: FAO.

Shane, S. M. 2005. Handbook on poultry diseases, 2nd edition. Singapore: American Soybean Association

ISBN 92-9146-567-57

The International Livestock Research Institute (ILRI) works to improve food security and reduce poverty in developing countries through research for better and more sustainable use of livestock. ILRI is a CGIAR research centre. It works through a network of regional and country offices and projects in East, South and Southeast Asia, and Central, East, Southern and West Africa. ilri.org

CGIAR is a global agricultural research partnership for a food-secure future. Its research is carried out by 15 research centres in collaboration with hundreds of partner organizations. cgiar.org